

YOKSULLUK NAFKASI ARAŞTIRMASI (Sosyo-hukuki bir inceleme)

RAPOR ÖZETİ

1. Yoksulluk Nafakası Araştırmasının Yapılma Nedeni

Yoksulluk Nafakası Araştırması, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi'nin (UNWOMEN) desteğiyle "Kadınların, Kadına Yönelik Şiddet ve Ayrımcılık Alanındaki Destek Hizmetleri Hakkında Bilgi Alma ve Bu Hizmetlere Erişme Haklarının Güçlendirilmesi" Projesi kapsamında Kadın Dayanışma Vakfı tarafından yürütülmüştür.

Kadın Dayanışma Vakfı 1993'de, kadına yönelik şiddet ve bu şiddetin temelindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele etmek için kurulmuştur. Çalışmalarını dayanışma anlayışıyla, gönüllü kadınların destekleriyle ve feminist ilkelerle sürdüren Vakıf bünyesindeki Kadın Danışma Merkezinde, şiddete maruz bırakılan kadınlara ücretsiz sosyal, hukuki ve psikolojik destek sunulmaktadır.

Kadına yönelik şiddete maruz kalan kadınların, destek hizmetleri hakkındaki bilgi alma ve bu hizmetlere erişme haklarının güçlendirilmesi için planlanan bu Projede bir süredir kamuoyunu meşgul eden ve önümüzdeki günlerde ikinci yargı paketi içinde TBMM gündemine gelmesi beklenen yeni yoksulluk nafakası düzenlemesine ilişkin tartışmalara ışık tutmak amacıyla bu araştırma yürütülmüştür. Zira yoksulluk nafakası tartışmalarına katılan pek çok kurum ve yetkilinin de belirttiği gibi tartışmalar hukuk uygulamasına ilişkin mevcut sorunları ve toplumsal gereksinimleri ortaya koyacak sosyolojik verilerden azade olarak tekil örnekler çerçevesinde sürdürülmektedir.

Araştırma ile yoksulluk nafakası konusunda yeni bir düzenlemeye ihtiyaç olup olmadığı ve yoksulluk nafakası ile ilgili uygulamada karşılaşılan sorunların neler olduğu ve nafaka talepli davalarda kadına yönelik şiddet olgusu da inceleme konusu yapılmıştır.

2. Araştırmanın Kapsamı ve Metodu

Bu çalışmanın yürütülmesi için Vakıf gönüllü avukatları arasında bir çalışma grubu oluşturulmuş ve 11 ilde görülmüş nafaka talepli 140 tane nafaka ve boşanma dava dosyaları incelenmiştir. Araştırmada kartopu ve örneklem teknikleri bir arada kullanılarak nitel ve nicel analiz yapılarak sonuçlar elde edilmiştir. Nafaka konusundaki tartışmalar, mevzuat ve doktrin ile konu ile ilgili araştırma ve verilere de raporda yer verilerek konu birden fazla yönüyle bütüncül bir şekilde incelenmiştir.

Araştırmada yoksulluk nafakası, hukuk düzenlemelerini ve hukuk uygulamasını sosyo-hukuki araştırma konusu yapan disiplinler arası bir sosyolojik kavrayış ile ele alınmaya çalışılmıştır.

Analiz işlemlerinden sonra elde edilen sonuçlar tablolar halinde sunularak araştırmacılar tarafından yorumlanmıştır. Ayrıca yeni düzenlemeye ilişkin TBMM ve çeşitli örgüt ve organizasyonlarda kaleme alınan raporlar ve açıklamalar aracılığıyla politik araştırma gerçekleştirilmiş, yoksulluk nafakası konusundaki mevzuat ve içtihatlar taranarak doktrinel hukuk araştırması konusu yapılmış, tartışmanın gerçekleştiği toplumsal ve hukuki çerçevenin belirlenebilmesi için genel ve adli istatistiki verilere başvurularak söz konusu hukuki düzenleme toplumsal gerçeklik içinde birden fazla yönüyle sistematik bir araştırmanın konusu haline getirilmeye çalışılmıştır.

Araştırma yasama sürecinde yoksulluk nafkasına ilişkin tartışmaya katkı sunabilmek amacıyla iki ay gibi kısa bir sürede hazırlanmasına rağmen, araştırmanın içerdiği örneklem zaman, dava ve talep çeşidi bakımından geniş bir çeşitliliğe sahiptir.

3. Yoksulluk Nafakası Araştırmasının Verileri ve Sonuçları

Araştırmada ulaşılan dava dosyaları 15 yıllık bir süreçte 11 farklı ilde görülmüş 140 adet boşanma davası ile beraber ya da boşanma davası sonrası açılan nafaka davası ile yardım nafakası dosyasıdır. Bu dosyalar incelenerek yoksulluk nafakası konusunda güncel verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Yoksulluk nafakası araştırmasında incelenen 140 dava dosyasının; 14'ü nafaka davası (nafakanın arttırılması, nafakanın kaldırılması, tedbir nafakası ve yardım nafakası davaları), 126 tanesi boşanma davası, 121 tanesi çekişmeli boşanma davası, 5 tanesi anlaşmalı boşanma davasıdır.

Araştırmada, yoksulluk nafakası tartışması içinde nafaka taleplerinin birbirinden ayırmada yaşanan güçlüğü, nafakanın boşanma davalarının içinde ve ayrıca dava açılarak talep edilmesinin, bakım ve yardım nafakası olarak farklı şekillerde talep edilmesinin ve birden fazla bakım nafakasının özellikle müşterek çocuğun varlığı halinde aynı anda talep edilmesinin bir sonucu olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırmanın verileri ve ortaya çıkan sonuçları şunlardır;

- 1- Araştırmada boşanma ve nafaka davaları ile cinsiyete dayalı şiddet arasında önemli bir ilişki tespit edilmiştir. Boşanma sebepleri farklılık göstermekle beraber incelenen dosyaların yüzde 82, 9 gibi büyük bir oranında kadına yönelik şiddet iddiası mevcuttur. Şiddet iddiası içeren dosyalarda büyük oranda nafaka talebi söz konusudur.
- 2- İncelenen davaların büyük bölümü kadınlar tarafından açılmıştır. Açılan davaların yüzde 32,1 inde kadınlar maddi imkansızlıklardan kaynaklı olarak adli yardımdan yararlandırılmışlardır. Adli yardım al(a)mayanlar bakımından ödenen zorunlu mahkeme masraflarının genellikle bağlanan nafaka miktarlarından çok daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir.
- 3- Araştırmada ulaşılan veriler TÜİK verileri ile uyumlu bir şekilde kadınının eğitim, meslek ve gelir durumlarının erkeklerin çok gerisinde olduğunu ortaya koymaktadır.
- 4- Boşanma ve nafaka davalarında nafaka taleplerinin müşterek çocukların varlığı ile önemli ölçüde ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Davalara taraf kadın ve erkeklerin yüzde 72,2'sinin bir ila beş tane müşterek çocukları vardır. Müşterek çocukların velayeti % 79 oranında kadınlara verilirken erkeklere ise sadece %7,40 oranında velayet verilmiştir. Mahkemeler tarafından en yüksek oranda kabul edilen nafaka türü yüzde 69,73 ile müşterek çocuklara bağlanan iştirak nafakasıdır. Genellikle kadınların talep ettiği yoksulluk nafkasının kabul oranı ise ikinci sırada olup yüzde 48,83 tür.

- 5- Nafaka meblağlarının asgari ücret, açlık ve yoksulluk sınırı gibi genel ekonomik veriler çerçevesinde ele alındığında sanıldığından çok daha düşük olduğunun altı çizilmelidir. Hükmedilen nafakanın yüzde 66,4'ü 0-500 TL arasında olup ortalaması 262 TL dir. Tüm aralıklar için Mahkemelerce verilen nafaka miktarlarının ortalaması ise sadece 370 TL. dir.
- 6- Yapılan incelemelerde tespit edilen en önemli sorun ise nafakaların ödenmiyor olmasıdır. Mahkemeler tarafından hükmedilen nafakaların yüzde 20,7'si nafaka yükümlüleri tarafından ödenirken, söz konusu nafakaların yüzde 0,7'si kısmen ödenmiş; yüzde 50,7'si ise hiç ödenmemiştir. Nafakaların ödenmemesinin nedeni olarak yüzde 40 oranında nafaka yükümlülerinin nafaka ödemek istememeleri olduğu belirtilmiştir.
- 7- Kadınlar geliri düşük erkeklerden nafaka talep etmekte tereddüt ederken erkeğin gelirin fazla olması talep edecekleri nafaka miktarını arttırmamaktadır.
- 8- İncelenen bir çok dosyada şiddet gördükleri için boşanma davası açan kadınların bu şiddetten kurtulmak için eşlerinden bir an önce boşanmak, can güvenliklerini sağlamak ve eşleri ile ilişkilerini bir an önce tamamen koparıp, mevcut tehditlerden sakınabilmek için nafaka istemedikleri, nafaka taleplerini geri çektikleri; maddi ve manevi tazminat taleplerinde de bulunmadıkları görülmektedir.
- 9- Nafaka yükümlüsü erkeklerin gelirlerinin hayli yüksek olduğu hallerde dahi kadınların eski eşlerini boşanmaya ikna edebilmek için müşterek çocuklar için istenen iştirak nafakasının düşük tutulduğu gözlenmiştir. Anlaşmalı boşanma davalarının büyük kısmında özellikle müşterek çocuğun bulunmadığı hallerde kadınların kendileri için hiç nafaka talep etmediği ya da erkeklerin vermeyi kabul ettikleri cüzi rakamları itiraz etmedikleri gözlenmiştir.
- 10- Son dönem dosyalarında ise nafaka yükümlülerinin yoksulluk nafakası konusunda yeni düzenleme beklentisi ile nafaka ödemelerini yapmaktan imtina ettikleri, yeni nafaka düzenlemesini bir nevi nafaka borcu affı olarak algıladıkları dosya avukatları tarafından belirtilmiştir.

4- Değerlendirme

Yoksulluk nafakası araştırması nafakalar bakımından özellikle Boşanma Komisyonunda dile getirildiği gibi erkeklerin mağdur edildiği örneklerle rastlanmadığı gibi araştırmanın sonuçları büyük ölçüde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılan TBN (Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması) ve TAYA (Türkiye Aile Yapısı Araştırması) gibi araştırmalarla uyumlu ve TÜİK verileri ile adli istatistiklerle tutarlıdır.

Yoksulluk Nafakası Araştırması verileri boşanmalardaki asıl sorunun kadına yönelik şiddet olgusu, nafaka konusunda asıl sorunun ise mahkemeler tarafından hükmedilen meblağların azlığı ve tahsil kabiliyetinden yoksunluğu olduğunu ortaya koymaktadır.¹Yetkililerin SED (sosyal ve ekonomik durum) araştırması konusundaki özensizlikleri, nafakayı bir ceza olarak algılayan nafaka yükümlülerinin sigortasız

¹ Bu rapor hazırlanırken şiddetten kurtulmak için boşandığı eski eşi tarafından müşterek çocuğu görme bahanesi ile öldürülen Emine Bulut, sanığın yargılandığı Ağır Ceza Mahkemesi tutanaklarına göre eski eşi hakkında 3 kez nafaka ödememe suçundan şikayetçi olmuştur. Tutanaklarda sanığın 1 kez de nafaka ödememe suçundan tazyik hapsi aldığı belirtilmiştir. Yoksulluk nafakası araştırması da kadın ve çocukların nafakasına itiraz edip ödemeyenlerin büyük çoğunluğunun şiddet uygulayan erkekler olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışma ve mal devri yoluyla ekonomik durumlarını gizlemelerini kolaylaştırmakta, hükmedilen meblağlar açlık sınırında bir yaşam sürmek için dahi çok az olsa da icra yoluyla bile tahsil edilememektedir. Erkeklerin bir ceza olarak görüp ödemekten kaçındıkları tek nafaka yoksul eski eşlerine yönelik yükümlülükleri olan yoksulluk nafakaları değil, aynı zamanda medeni hukuk çerçevesinde biten evlilikleri ardından bakımından sorumlu oldukları müşterek çocuklarının nafakalarıdır. Erkekler boşanma davaları sırasında çoğunlukla müşterek çocukların velayetini talep etmedikleri gibi bu çocukların gider ve bakım yüklerini de paylaşmaktan kaçınmaktadır.